

Derleyen
Tezcan Durna

Hak, Hukuk, Medya

*Yeni Rejimin Modus Operandisi
Olarak Hak İhlalleri*

HERETİK

Hak, Hukuk, Medya

Yeni Rejimin Modus Operandisi Olarak Hak İhlalleri

Derleyen: Tezcan Durna

Heretik Yayınları: 123

ISBN: 978-605-9436-90-8

©2025 Heretik Basın Yayın

Tüm hakları saklıdır. Yayıncı izni olmadan kısmen de olsa fotokopi, film, vb. elektronik ve mekanik yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: Aralık 2025, Ankara

Sayfa Düzeni ve Kapak: Ali İmren

Heretik Basın Yayın ve Organizasyon Tic. Ltd. Şti.

Aziziye Mahallesi, Kuloğlu Sok. 15/2, Çankaya, Ankara

Tel: +90 (312) 418 52 00 • Faks: +90 (312) 418 50 00

Sertifika No: 41952

İnternet Sitesi: heretik.com.tr

Twitter: twitter.com/heretikyayin

Instagram: instagram.com/heretikyayin

E-mail: info@heretik.com.tr

Bizim Büro Basım Evi Yayın ve Dağ. Hiz. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Zübeyde Hanım Mah. Sedef Cad. 6/A Altındağ/Ankara

Sertifika No: 42488

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	7
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

MEDYANIN HAK İHLALLERİ HAK İHLALLERİNİN MEDYASI

1- AKP Medyasının Tarihsel Arkapları Neoliberal Medya Mimarisinin Bir Kroniği (1980-2002).....	15
Gülseren Adaklı ve Aylin Aydoğan	
2- Medya Endüstrisinde Emek Rejimi ve Sendikal Örgütlenme	69
Emre Tansu Keten ve U. Uraz Aydın	
3- Türkiye’de Bir İmkânsız İdeal Olarak İletişim Hakkı: Tehditler ve Direniş Hatları.....	105
Tezcan Durna ve Uğur Yağan	
4- Olağanüstü Hal, Olağan Baskılar: <i>Medya Çalışanlarına Yönelik Baskı ve Cezalandırma Pratikleri</i>	143
Nalan Mumcu ve Selma Koçak	
5- Medyada Ekonomik ve Sınıf Temelli Ayrımcılık: Tekel Direnişi, Soma Maden Faciası ve İstanbul Havalimanı Eylemleri Üzerinden Bir Değerlendirme ..	183
A. Celil Kaya ve Vahdet Mesut Ayan	
6- Yeni Türkiye’de Yas ve Şiddetin Medya Görüngüleri ..	213
Tezcan Durna ve Bahar Şimşek	
7- AKP Dönemi Medyasında Sansür ve İfade Özgürlüğü Sorunları	253
İlkay Kara ve Vahdet Mesut Ayan	

İKİNCİ BÖLÜM

TEK ADAM REJİMİNİN MODUS OPERANDİSİ: HAK İHLALLERİ

- 1- Türkiye’de Çalışma Yaşamında
Hak Mücadelesi Önündeki Engeller287
Mustafa Kemal Coşkun ve Ali Rıza Güngen
- 2- İkinci Tek Parti İktidarında Örneklerle Türkiye’de
Yerleşme ve Seyahat Hürriyetlerinin İhlali.....309
Benan Eres ve Aydın Selvioğlu
- 3- Eğitim Hakkının Dönüşümü ve
AKP Dönemi Eğitim Hakkı İhlalleri375
Nuray Türkmen
- 4- Dijital Ağlara Erişim ve Mahremiyet
Haklarının İhlalleri425
Yeliz Dede Özdemir ve Tuğrul Çomu
- 5- Türk Basınında Kadın Hakları İhlalleri459
Nehir Durna
- 6- Türkiye’de Çevre Hakkı İhlalleri521
Bülent Duru
- Yazarlar Hakkında Bilgi.....553

ÖNSÖZ

Elinizdeki kitap, bir ısrarın, kararlılığın ve direncin eseridir. 11 Ocak 2016'da Türkiye'nin Doğu ve Güney Doğu'sunda-ki Kürt illerinde devam eden çatışmalarda sivil halka yönelik şiddetin ölçüsü hukuk ve insanlık sınırlarını aşınca, Barış için Akademisyenler adıyla bilinen bir grup akademisyen "Bu suça ortak olmayacağız!" başlıklı bir bildiri yayınladılar. Bildiriye ilk başta Türkiye içinden ve dünyanın pek çok ülkesinden 1128 akademisyen imza attı. Bildirinin yayınlanmasının ardından iktidar katından, kendine gazeteci diyen iktidar propagandacılarından ve televizyon yorumcularından ve mafya-suç örgütü liderleri başta olmak üzere iktidarın ağzından konuşan farklı çevrelerden sert tepkiler gelince, ilk baştaki akademisyen grubuna destek olmak için ikinci grup imzacı listesi yayınlandı. Bu ikinci grup imzacılarla birlikte bildiriye destek veren akademisyen sayısı 2000'i geçti. Bu akademisyen grubuna sanat, edebiyat ve sivil toplum çevrelerinden de destekler geldi. Ne var ki, bu destekler, iktidarın sert tepkisini azaltmadı. İktidardan gelen sert tepkiler Ankara Üniversitesi başta olmak üzere bazı üniversitelerde emir telakki edilerek, imza veren akademisyenler hakkında disiplin soruşturmaları açıldı.

Aradan geçen altı ayın ardından açılan disiplin soruştur-maları sonuçlandırılmadan, 2016 Temmuz ayında bir süre iktidarla ittifak halinde olan Fetullah Gülen Cemaati'nin devletin

güvenlik güçlerine sızmış olan bir grubu tarafından başarısız bir darbe girişiminde bulunuldu. Bu başarısız darbe girişiminin ardından ilan edilen Olağanüstü Hal (OHAL) döneminde 2016 Eylül ayından itibaren peş peşe kanun hükmünde karar-nameler (KHK) yayınlandı. Bu kanun hükmünde kararnamelerle pek çok basın-yayın organı kapatıldı, pek çok sermaye grubu el değıştirdi, yanı sıra binlerce kamu çalışanı bu KHK'ların ekli listelerine ismi eklenerek kamu görevinden çıkarıldı. Darbeci grubun devlete sızmış unsurlarıyla mücadele etmek ve devleti bu gruptan “temizlemek” bahanesiyle yürütölen bu operasyonda iktidarı eleştiren, sol, sosyalist, sendikalı-sendikacı pek çok kamu çalışanı da görevlerinden uzaklaştırıldı. Aynı görevden uzaklaştırma pratiğine Barış Bildirisine imza atan akademisyenlerin bir kısmı da uğradı. Ankara Üniversitesi, bildirinin ardından açtığı disiplin soruşturmalarını tamamlamadan, bütün BAK imzacılarının isimlerini Yüksek Öğretim Kurulu'na (YÖK) bildirerek KHK listelerine eklenmesini sağladı. 2016 Eylül ayından başlayan farklı numaralı KHK'larla başlayan tasfiye süreci nihayet 2017 Şubat ayındaki KHK ile sonlandırıldı ve Ankara Üniversitesi'ndeki bütün Barış Bildirisi imzacısı akademisyenleri üniversiteden uzaklaştırılmış oldu. Aynı süreç içinde Türkiye'deki Boğaziçi Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi gibi istisnalar haricinde bütün üniversitelerdeki Barış İmzacısı akademisyenler KHK'lar ile görevlerinden uzaklaştırıldı.

Aradan geçen sekiz yılın ardından hala bu akademisyenlerin büyük bir kısmı mahkeme kapılarında meçhul bir geleceğı bekleyerek en verimli çağlarını yıllarca emek verdikleri üniversitelerinden ve öğrencilerinden uzak bir şekilde geçirmeye devam ediyorlar. Bir kısmı mahkeme kararıyla görevlerine

dönmüş olsa da nihai kararlar henüz verilmediği için dönenler açısından da belirsizlik bir norm haline gelmiş haldedir.

Başa dönecek olursak, bu kitap bu ihraç akademisyenlerle baskı altındaki gazetecileri bir araya getirmeyi amaçlayan 2018 ve 2019 yıllarında yürütülen “Hala Gazeteciyiz” başlıklı bir proje adına hazırlanan raporların bir kısmının gözden geçirilmiş hallerinden oluşmaktadır. Hazırlanan raporların her biri o günün olaylarını, hak ihlallerini kendi uzmanlık alanında ortaya koymayı hedefleyen bilimsel çalışmalardır. Raporlar, 2018 ve 2019 yılları içinde hazırlanarak periyodik olarak yayınlanmaya başlayarak en sonu 2020 yılında önce *Hala Gazeteciyiz* olan sonradan *Medyaport* adıyla yayın hayatını sürdüren bir web sitesinde yayınlanmıştır. Projenin hayata geçirilmesinde Gazeteci Sibel Hürtaş, yine Barış imzacılarından akademisyen Özlem Albayrak ve yine Gazeteci Sultan Özer büyük emek vermiştir. Kendilerine o dönemde fikir işçileri olmaları hasebiyle birbirine yakın kaderleri yaşayan gazeteci ve akademisyenleri bir araya getirerek kolektif bir iş çıkarmaya verdikleri katkı ve emek için teşekkür ederim. Bu ön sözün yazarı olan bense, bu raporların hem koordinatörlüğünü hem de editörlüğünü üstlendim ve bu kitabın yayınlanmasındaki ısrarım da bu süreçte ortaya çıkan bu her biri baş ucu kaynağı sayılabilecek ve tarihe tanıklık eden raporların basılı hale gelerek bir arşive dönüşmesi arzumdan kaynaklanmıştır.

Bu bahse konu iki yıl içinde toplam 24 rapor yayınlandı. Ne var ki, proje devam edemedi ve web sayfası bir süre sonra erişilemez hale geldi. İnternet ortamının yayıncılık açısından sağladığı kolaylık, aynı zamanda bu mecraya yüklenen bin bir emek ürünü yazıların kolayca kaybolmasını da beraberinde getiriyor. İki yıllık projenin ardından âtıl hale gelen web si-

tesindeki raporlara erişim imkânsız hale geldi. Bu hazırlanan raporların hem arşiv niteliği hem de bilimsel kalitesini yakından bilen birisi olarak bu çalışmaların internetin karanlık dehizlerinde kaybolmasına gönlüm elvermedi. Bunların gözden geçirilip güncellenip bir kitapta toplanarak basılması fikri doğdu. Bu fikri *Friedrich Ebert Stiftung Vakfı* Türkiye Temsilciliği'nden İlke Gökdemir'e ilettiğim zaman, kendisi memnuniyetle kabul etti. Kitabın basılmasına maddi destek verdiği için hem FES'e hem de bu fikre canı gönülden inandığı için İlke Gökdemir'e teşekkür ederim. Bu fikirle raporların bütün yazarlarına ulaştığım zaman, bazıları benim gibi mahkeme kararlarıyla üniversiteye dönmüş, bazıları yurt dışına yerleşmiş, bazıları akademiden tamamen uzaklaşmış ve bambaşka işler yapmak zorunda kalmış, bazılarıysa emekli olarak hayatlarına devam etmekteydi. Bu bambaşka yaşam gaileleri içine düşmüş akademisyen grubundan önemlice bir kısmı raporlarını eni konu gözden geçirip güncelleyerek bilimsel makaleler haline getirmeyi kabul etti ve nihayet karşınıza bu kitap çıktı. 24 rapordan 13 tanesini nihayet bu kitaba dahil edebildik.

Raporların -ya da artık makalelerin demek gerekiyor- hepsinin de ortak derdi, yazıldığı tarihlerin hak ihlallerini, tarihsel, politik, sosyolojik, hukuksal ve kültürel örüntüleriyle birlikte kayda geçirmektir. Yazarların neredeyse tümü ya KHK ile ihraç edilerek ya da mobbinge uğrayarak hak ihlaline uğramış öznelardan oluştuğu için, makaleleri bir yandan nesnel tarihsel koşulları bilimsel olarak analiz eden değerlendirmeler diye diğer yandan da özdüşünümsel birer serimleme olarak okuyabilirsiniz. Zira günümüz medya ve siyaset ortamının çoraklığını ve bunun yarattığı sansür-otosansür, baskı, denetleme ve büyük gözaltı-gözetleme mekanizmalarının tarihsel geçmişini

incelemek günümüze de ışık tutan retrospetif bir özdeşünüm çabasıdır. Bu bağlamda, geçmişle günümüz arasındaki bağlantıları kurabilmek için, artık neredeyse tarih haline gelmiş olan bizim yaşadıklarımızla günümüzün bağlantısını da hem nesnel hem de öznel bir dille ortaya koymak bu kitabın en temel meramlarından birisidir. Bu nedenle bu kitaptaki makalelere ağırlıklı olarak yazıldığı zamanların kokusu sinmiş haldedir. Bu kokunun içinden günümüzün kesif karanlığına ışık tutacak hakikatin izlerini bulmak ve buna göre pozisyon alabilmeye cesaret etmek de okuyucuya kalmıştır. Biz Barış Bildirisi imzacıları, hiç kimsenin ummadığı kişilerin inisiyatifiyle başlatılan bir “barış ve demokrasi” sürecinin konuşulduğu bugün, hala barış talebimizin arkasındayız ve bu ısrarın bedelini ödemeye devam ediyoruz. Bu süreçte baskılara tahammül edemeyip Mehmet Fatih Tıraş meslektaşımız gibi yaşamına son verenler, hastalanıp yaşamdan kopanlarımız, akademiye küsüp bambaşka işler tutmak zorunda kalanlarımız, ülkeyi terk edip uzak diyarlarda yeni yaşamlar kuranlarımız oldu. Bugün 2017’deki OHAL koşullarından daha da kesif bir baskı ve karanlığın içinde her birimiz yolumuzu bulmaya ve olup bitenleri anlamaya çalışıyoruz. Bu kitap da geçmişten günümüze olup bitenleri anlama ve kavrama çabasının bir ürünü.

Bu kitabın içindeki çalışmaları tek tek anlatacak değilim. Bu kitabı eline almış kişi hem bu kitabın meramına hem de bu kitabın yazarlarının deneyimlerine bir şekilde aşina olmalı, değilse de bu kitap buna vesile olacaktır. Bu nedenle kitap kendini bir şekilde anlatacaktır zaten. Bu ön sözün satırlarına başta bu kitaba emek vermiş ve bütün yaşadıkları güçlüklerle ve hukuksuzluklara rağmen hala akademik bilgi üretme azminden kopmamış yazarlara teşekkür ederek son vermek isterim.

Elbette hem kurucusu hem de editörü Barış İmzacısı olan ve kitabı basmayı kabul eden Heretik Yayınları ayrı bir teşekkürü hak ediyor. Kitabın temelini oluşturan raporların yazılmasında sağladığı destek nedeniyle Hollanda Büyükelçiliği'nin Matra Programı'na da ayrıca teşekkür ederim.

Tezcan Durna

Aralık-2025 - Ankara